

Prof. dr hab. Elżbieta Łuczak
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
W Olsztynie

Olsztyn, 28 czerwca 2022r.

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr Marty Jaroszewskiej

nt.: Resocjalizacja przez kształcenie zawodowe w szkołach przywieziennych w opinii, skazanych, nauczycieli i pracodawców

wykonana pod kier. Ks. dr hab. Kazimierza Pierzchały, prof. KUL

Podjęcie przez p. Martę Jaroszewską tematu: Resocjalizacja przez kształcenie zawodowe w szkołach przywieziennych w opinii skazanych, nauczycieli pracodawców jest bardzo zasadne. Wpisuje się bowiem w kwestie niezwykle ważnych problemów współczesnej penitencjarystyki, w których kształcenie zajmuje niezwykle istotne miejsce.

Z licznych bowiem badań i publikacji wynika, że kształcenie skazanych jest bardzo ważne nie tylko w czasie odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym (ze względu na możliwość uzupełnienia lub zdobycia kwalifikacji zawodowych) ale również - lub czasami przede wszystkim - po zakończeniu izolacji penitencjarnej a więc po wyjściu na wolność i związaną z nią potrzebą usamodzielnienia się. Zdobyte w czasie izolacji penitencjarnej kwalifikacje zawodowe niejednokrotnie pomagają w uzyskaniu zatrudnienia i w ten sposób nie tylko łagodzą przebieg procesu readaptacyjnego ale również przyczyniają się do skuteczniejszej resocjalizacji.

Przedłożona do recenzji praca doktorska ma charakter empiryczny i składa się z 5 rozdziałów. Trzy pierwsze poruszają kwestie teoretyczne związane z tematem rozprawy czwarty - dotyczy podstaw metodologicznych pracy, zaś piaty - mocno roz-

budowany - wypełnia analizę i interpretację uzyskanych i zaprezentowanych w pracy wyników badań. W zakończeniu pracy znajduje się podsumowanie uzyskanych rezultatów badawczych wraz z końcowym wnioskowaniem, obszerna bibliografia (licząca blisko 1570 pozycji zarówno krajowych, jak i zagranicznych) oraz Aneks zawierający zastosowane w pracy narzędzia badawcze a także zestawienia tabelaryczne danych stanowiących ważny materiał źródłowy podjętych badań.

Część teoretyczna pracy skupiała się wokół trzech zasadniczych zagadnień, a mianowicie: teoretycznych podstaw współczesnej penitencjarystyki, w których szczególną uwagę mgr M. Jaroszevska skupiła na koncepcji „probacji” oraz twórczej resocjalizacji, zarysie historycznym polskiej praktyki resocjalizacyjnej oraz na współczesnej ortodydaktyce osób przebywających w izolacji penitencjarnej.

Na szczególną uwagę w tej części pracy zasługuje rozdz. III, w którym Autorka bardzo skrupulatnie przedstawiła nie tylko organizację kształcenia przywiezienego, system sprawowania nadzoru pedagogicznego w Centrach Kształcenia Ustawicznego na terenie całego kraju ale co ważniejsze ukazała Efektywność dydaktyczną tych Centrów w postaci konkretnie uzyskiwanych wyników w nauce absolwentów.

Efektywność ta została ukazana na podstawie sprawozdań nadzoru pedagogicznego poszczególnych jednostek penitencjarnych sporządzanych przez Biuro Penitencjarne Centralnego Zarządu Służby Więziennej w objęta następujące lata: 2015/16, 2016/17, 2017/18, 2018/19 oraz 2019/20. Dotyczyła ona wszystkich szczebli kształcenia począwszy od funkcjonujących w objętych badaniami oddziałach szkół podstawowych, średnich aż po kwalifikacyjne kursy zawodowe i egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe.

I choć efektywność ta miała charakter typowo ilościowy i składała się na tzw. „efektywność wewnętrzną”, ponieważ miała miejsce w czasie pobytu skazanych w zakładach karnych a nie po ich opuszczeniu, to jednak dostarczyła bardzo istotnych i przydatnych praktyce penitencjarnej wniosków. Przede wszystkim pokazała, że wszystkie skontrolowane Centra funkcjonują na wysokim poziomie, o czym świadczą uzyskiwane przez absolwentów wyniki w nauce potwierdzane przez egzaminy zewnętrzne prowadzone przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne.

Nakreślona przez Doktorantkę sytuacja bezsprzecznie podkreśla zasadność i niepodważalność funkcjonowania na terenie jednostek penitencjarnych Centrów Kształcenia Ustawicznego a to tym bardziej przekonuje o celowości podjętego przez Autorkę tematu.

Podsumowując część teoretyczną rozprawy należy powiedzieć, że Autorka dokonała bardzo precyzyjnych analiz i wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu badań oraz zadowalającą wiedzą w eksplorowanym i interesującym Ją obszarze.

W rozdz. IV poświęconym założeniom metodologicznym Doktorantka zaprezentowała swój warsztat badawczy. Przedstawiła w nim informacje, które występują w pracach opierających się na własnych badaniach, poczynając od celu i przedmiotu badań, poprzez problematykę badawczą, metodę, techniki i narzędzia badawcze aż po organizację przeprowadzonych badań i charakterystykę próby badawczej.

W recenzowanej pracy Doktorantka zastosowała strategię badań ilościowych, którą realizowała głównie przy zastosowaniu metody sondażu diagnostycznego oraz takich technik badawczych, jak: ankieta, wywiad a także techniki statystyczne.

Przyjęcie takiej procedury postępowania badawczego należy uznać za uzasadnione. Przede wszystkim ze względu na adekwatność do problematyki badawczej oraz możliwość zwiększonej wnikliwości i rzetelności badań skupiających się wokół poznania opinii skazanych, nauczycieli i pracodawców nt. kształcenia zawodowego realizowanego w szkołach przywieziennych.

Przeprowadzone przez mgr Martę Jaroszewską badania były bardzo pracochłonne, ponieważ objęły 3 grupy badanych. Były to dwie grupy skazanych pobierających naukę w Centrum Kształcenia Ustawicznego w Iławie oraz w Centrum Kształcenia w Sztumie. W badaniach wzięli także udział nauczyciele pracujący w ww. Centrach a także pracodawcy zatrudniający byłych skazanych na pobliskich terenach zakładów karnych, w których byli oni osadzeni.

Należy dodać, że niezależnie od pracochłonności przeprowadzonych badań dużym ich utrudnieniem był czas pandemii, w którym były one realizowane. Mimo wielu piętujących się

w tym czasie problemów Doktorantce udało się je pokonać i całkowicie sprostać zaplanowanym zadaniom badawczym, dostarczając bogatego materiału empirycznego.

Mimo to, że przyjęte przez Autorkę rozwiązania metodologiczne należy uznać za prawidłowe, to myślę, że wskazane byłoby poszerzenie problematyki badawczej o jeden problem szczegółowy odnoszący się do związku (a właściwie zależności) pomiędzy wykształceniem badanych a czasem trwania kary pozbawienia wolności, tym bardziej, że kwestia ta była bardzo znacząca w analizach Doktorantki, ponieważ w tym celu zastosowała obliczenia statystyczne.

Analiza empiryczna przeprowadzonych badań wraz z interpretacją uzyskanego materiału badawczego dotyczącego opinii skazanych, nauczycieli i pracodawców nt. kształcenia w czasie pobytu w zakładzie karnym została zaprezentowana w rozdz. V.

W analizie tej Doktorantka (adekwatnie do przyjętej problematyki badawczej) przybliżyła sylwetki badanych respondentów, omawia m. in. ich możliwości edukacyjne w zakładzie karnym wraz z bazą dydaktyczną oraz napotykanymi trudnościami, plany edukacyjne po wyjściu na wolność aż wreszcie dochodzi do interpretacji opinii nauczycieli i pracodawców nt. kształcenia skazanych.

W analizowanych treściach dużą uwagę zwraca Autorka na kwestie motywacyjne skazanych do nauki, jednoznacznie podkreślając, że są one jeszcze ważniejsze, niż u innych osób ze środowiska pozawięziennego, gdyż mogą odegrać przełomowe znaczenie w ich życiu. Z tych też względów bardzo słusznie wskazuje na niezwykle rolę nauczycieli i wychowawców w rozbudzaniu zainteresowań skazanych wybranym zawodem i kształtowaniem silnych motywacji u swoich podopiecznych.

W przywoływanym rozdziale empirycznym znaczące miejsce zajęła prezentacja uzyskanych wyników badań wraz z ich interpretacją. I już od razu należy powiedzieć

, że we wszystkich niemal analizowanych obszarach przedstawia się ona stosunkowo korzystnie.

I tak w świetle przeprowadzonych badań okazało się, że prawie wszyscy skazani doceniali wartość kształcenia w trakcie izolacji penitencjarnej wraz z przekazywanymi treściami, co zapewne w dużym stopniu przekładało się na ich aktywność w

trakcie zajęć dydaktycznych a najprawdopodobniej wynikało z silnie ukształtowanej motywacji, w postaci chęci zdobycia nowych kwalifikacji, rozwoju osobistego czy też zatrudnienia po wyjściu na wolność. Dodać należy, że badani respondenci już w trakcie kształcenia dostrzegali korzyści z niego wynikające, w postaci zmian w postrzeganiu własnej osoby czy też wzrostu pewności siebie.

Jeszcze w większym stopniu wartość kształcenia doceniali nauczyciele zatrudnieni w Centrum Kształcenia Ustawicznego. Ich zdaniem zdobycie przygotowania zawodowego w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych elementów oddziaływania penitencjarnego, ponieważ zwiększa szansę na zatrudnienie po wyjściu na wolność, a tym samym ogranicza zjawisko powrotu do przestępstwa.

Podobnego zdania byli również pracodawcy, którzy zgodnie twierdzili, że osadzeni powinni mieć możliwość podnoszenia kwalifikacji i wykształcenia. Badania przeprowadzone wśród tych osób pozwoliły wskazać Doktorantce pewną pozytywną zmianę w podejściu do zatrudniania byłych skazanych. Otóż wykazały one, że w przypadku wysokich kwalifikacji fakt odbywania kary pozbawienia wolności nie jest aż tak istotny. Oznacza to, że podejście pracodawców ulega pozytywnym zmianom, co w rezultacie może przyczyniać się do łagodzenia tak często występujących problemów readaptacyjnych a w konsekwencji zwiększać skuteczność resocjalizacji.

W podsumowaniu części empirycznej stwierdzam, że została ona opracowana w sposób prawidłowy. Doktorantka z dużą dozą rzetelności i skrupulatności dokonała analizy uzyskanych rezultatów badawczych przybliżając w sposób bardzo wnikliwy problem związany z rolą kształcenia we współczesnych zakładach karnych.

W prezentowanych treściach znajdują się oczywiście pewne mankamenty (głównie związane z usterkami językowymi), np. w tab.39 na s.181 Autorka wśród kategorii zawodowych wymienia :działalność przestępczą, czy też na s. 197 przy odsetku 45,5% używa określenia: zdecydowana większość, jednak w moim przekonaniu uchybienia te nie powinny wpływać na obniżenie wartości merytorycznej pracy.

Reasumując należy stwierdzić

, że Autorka wykazała się bardzo dużymi umiejętnościami związanymi ze stosowaniem procedur badań ilościowych oraz analizy materiału empirycznego. Pomocna w tym zakresie była zapewne bardzo dobra znajomość tematyki badań oraz przestrzeni społecznej, w której przeprowadzono badania. Wszystko to zatem przyczyniło się do trafnego podsumowania uzyskanych wyników badań zamieszczonych w zakończeniu pracy.

Równocześnie należy dodać

, że zakończenie to w sposób bardzo zasadny a równocześnie przejrzysty i logiczny podporządkowane było strukturze pól problemowych. Z jednej strony w sposób jasny i klarowny odzwierciedlało rezultaty przeprowadzonych badań, z drugiej zaś - zawierało refleksje dotyczące ich znaczenia i możliwości wykorzystania w praktyce resocjalizacyjnej.

Wnioski końcowe

Przedstawiona do recenzji praca jest niewątpliwie bardzo ważna i oryginalna, gdyż wzbogaca wiedzę w dotychczasowych badaniach nt. Roli kształcenia zawodowego w okresie izolacji penitencjarnej.

W mojej ocenie Autorka zrealizowała trudny pod względem badawczym i organizacyjnym projekt i w wysokim stopniu sprostała oczekiwaniom stawianym na poziomie doktoratu, wskazując na bardzo dobrą znajomość eksplorowanej problematyki oraz aplikowanej metodologii a także ukazując swoje kompetencje w zakresie eksploracji przedmiotu badań, przeprowadzenia badań empirycznych oraz ich analizy.

Podsumowując całość dokonań związanych z pracą Doktorantki stwierdzam, że oceniam Ją bardzo wysoko i w związku z tym proponuję Ją wyróżnić.

Przede wszystkim ze względu na jej oryginalność i nowe aspekty natury poznawczo-praktycznej. Praca odkrywa bowiem wiele dotychczas nie identyfikowanych znaczeń przekazywanych za pośrednictwem kształcenia w okresie izolacji penitencjarnej, przez co dostarcza nowego spojrzenia na analizowany problem.

Tekst rozprawy doktorskiej Pani mgr Marty Jaroszewskiej pt.: Resocjalizacja przez kształcenie zawodowe w szkołach przywieźniennych w opinii skazanych, nauczycieli i pracodawców, spełnia wymogi doktoratu z zakresu pedagogiki, wypełniając kryteria nakreślone w art. 13 Ustawy o stopniach i tytułach naukowych z dnia 14 marca 2003 roku.

Wnioskuje więc o dopuszczenie Autorki pracy do dalszych etapów przewodu doktorskiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie.

Elżbieta Juciale